

Statlig styrning och ansvarsutkrävande

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-86673-91-8
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2012

Seminarium arrangerat av finansutskottet och konstitutionsutskottet tillsammans med Riksbankens jubileumsfond

Tid: Torsdagen den 29 mars 2012

kl. 09.00-12-00

Plats: Förstakammarsalen

Inbjudna talare

Professor Daniel Tarschys

Professor Olof Petersson

Fil.dr Karolina Windell

Ekon.dr Pauline Göthberg

F.d. hovrättspresidenten Johan Hirschfeldt

Konstitutionsutskottets ledamöter

Peter Eriksson (MP), *ordförande*

Per Bill (M), *vice ordförande*

Sven-Erik Österberg (S)

Andreas Norlén (M)

Helene Petersson i Stockaryd (S)

Lars Elinderson (M)

Billy Gustafsson (S)

Karl Sigfrid (M)

Phia Andersson (S)

Karin Granbom Ellison (FP)

Hans Hoff (S)

Per-Ingvar Johnsson (C)

Hans Ekström (S)

Tuve Skånberg (KD)

Jonas Åkerlund (SD)

Mia Sydow Mölleby (V)

Ann-Britt Åsebol (M)

Finansutskottets ledamöter

Anna Kinberg Batra (M), *ordförande*

Elisabeth Svantesson (M)

Göran Pettersson (M)

Jörgen Hellman (S)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)

Carl B Hamilton (FP)

Bo Bernhardsson (S)

Per Bolund (MP)

Anders Sellström (KD)

Erik Almqvist (SD)

Ulla Andersson (V)

Jörgen Andersson (M)

Sven-Erik Bucht (S)

Statlig styrning och ansvarsutkrävande

Peter Eriksson (MP): Jag hälsar alla välkomna. Det är trevligt att så många är intresserade av att komma till detta viktiga seminarium som tar upp frågor som vi ibland är lite dåliga på att diskutera i konsensuslandet Sverige där ansvarsutkrävande kanske inte är vår bästa gren.

Ett antal intressanta personer kommer att tala inför oss. Anna Kinberg Batra och jag, Peter Eriksson, representerar finansutskottet och konstitutionsutskottet. Riksbankens Jubileumsfond är också med och arrangerar, och förste talare är professor Daniel Tarschys, en institution i svensk politik sedan länge.

Daniel Tarschys: Mycket välkomna till detta seminarium! Politiska frågor kommer och går, men temat för detta seminarium är alltid glödhet. Det går inte en dag utan att det dyker upp frågor om ansvar i massmedierna. De handlar om politiska ledningars ansvar, tjänstemäns ansvar och ansvar i olika typer av relationer. Det har att göra med att vi i Sverige överlåter så otroligt mycket befogenheter. Att man delegerar befogenheter eller ger ett uppdrag innebär dock inte att man förlorar ansvaret. Ansvaret finns kvar också hos den som delegerar eller överlåter en befogenhet. Hur detta ansvar är funtat och vilken omfattning det har är något som oavbrutet diskuteras i olika sammanhang.

Det är ett antal olika relationer som alltid dyker upp. Relationen mellan politiker och tjänstemän är en ständig fråga. Vad är politikern ansvarig för och vad är tjänstemannen ansvarig för? Detsamma gäller relationen mellan regering och myndigheter. Vi har också relationen mellan tidigare beslutsfattare och nuvarande beslutsfattare. Vad är man ansvarig för nu och vad kan man skylla på tidigare beslutsfattare?

Detta kompliceras av att vi börjar få en hel del överlåtelser av befogenheter och uppdrag till privat sektor. Om man sluter ett kontrakt om att ett företag ska ta över någon typ av offentlig tjänst, vem är då skyldig när det går åt pepparn? Är det de som slöt det första kontraktet, som kanske har lämnat makten, är det de som nu sitter vid makten och ska utöva något slags tillsyn och uppsikt eller är det företaget? Här finns många tänkbara konstellationer.

Detta är något som det ständigt ställs frågor om. Det är mer frågor än svar i detta ämne, vilket vi kommer att se under förmiddagen. Vi har fyra eminenta experter som kommer att beskriva hur kontrollfunktionerna och ansvarstänkandet har utvecklats, vad som ryms i begreppet och hur ansvarsutkrävande går till i olika sammanhang. Först ger jag ordet till professor Olof Petersson.

Olof Petersson: Jag tackar för inbjudan att få delta i diskussionen om dessa viktiga frågor. I god forskarstil börjar jag med att göra några avgränsningar. Begreppen ansvarsutkrävande och ansvar används i många olika sammanhang, ibland till glädje och ibland till förvirring. Jag tänker inte tala om rättsligt eller moraliskt ansvar – inte för att det är oviktiga saker i det mänskliga

livet utan för att jag som statsvetare koncentrerar mig på de problem som uppstår när man överlåter makt. Detta problem uppstår i alla stora organisationer med någon grad av arbetsdelning och specialisering. Inom aktiebolaget gäller det i förhållandet mellan aktieägare, stämman, styrelse, vd och anställda. Inom stora organisationer och folkrörelser gäller det i förhållandet mellan medlemmar, kongress eller årsmöte, styrelse, förtroendevalda ombudsmän och så vidare.

Jag tänker inte tala om det heller, utan jag gör ytterligare en avgränsning, nämligen till den speciella organisation som vi kallar den offentliga makten och som har tvångsmedlemskap och i princip monopol på våldsmakten i samhället. Här gör jag ytterligare en avgränsning och talar inte om alla statliga organisationer utan om dem som vilar på ett folkligt mandat, de demokratiska staterna.

I vårt land inleds grundlagen med "All offentlig makt i Sverige utgår från folket". Men vart tar den sedan vägen?

Man kan sätta upp ett antal förutsättningar, villkor eller förhållanden som underlättar maktöverlåtandet. Jag tar upp tre viktiga sådana.

Den första är att man har någorlunda fördelning av uppgifter, befogenhet, makt eller det man kan kalla ansvar i en betydelse. Här kan det vara tydligt i praktiken, och alla vet vad som gäller. Man har överlåtit makt utifrån vissa omständigheter. Det kan också vara en otydlig uppgiftsfördelning där det överlappar och är lite oklart och saker och ting faller mellan stolarna. I verkligheten pendlar det mellan olika positioner på skalan tydlig–otydlig uppgiftsfördelning.

Den andra förutsättningen är att det bör finnas en informationsinsamling om hur det går till i praktiken. Man kan kalla det granskning, monitor eller uppföljning. Man måste kolla på om det fungerar i praktiken. Då kan man återigen göra en skala. Man har tillräcklig eller otillräcklig information om vad som händer. Det kan vara olika kombinationer. Man kan ha tydlig uppgiftsfördelning men inte ha en aning om huruvida det fungerar. Eller så kan det vara tvärtom.

Så till den tredje förutsättningen. Skulle man få information om att det inte fungerar, att någon inte gör det den ska eller gör för mycket och överträder sina befogenheter, ska det finnas en möjlighet att rätta till det. Man kan tala om sanktioner, men då ska man tänka på att sanktioner kan vara både negativa och positiva. Ansvarsutkrävande kan ha en tillbakablickande dömande funktion. Man vill hänga ut någon. Vi har inte skamstraff längre i den offentliga makten, så det har vi delegerat till de moderna massmedierna. Man kan också ha en positiv framtåblickande syn på ansvarsutkrävandet där det gäller att rätta till så att det inte händer igen.

Nåväl, det var min inledning och några distinktioner.

Jag har fått i uppgift att tala under rubriken Politisk makt med oklart ansvar, och frågan är vad som har hänt sedan år 2000. Detta årtal är känt för mycket. Bland annat publicerades en rapport av SNS Ekonomiråd med just titeln *Politisk makt med oklart ansvar* av Assar Lindbeck, Per Molander,

Torsten Persson, Birgitta Swedenborg och undertecknad – alltså idel ädel ekonomer och så jag, statsvetaren bland hermelinerna.

Efter en granskning av hur det stod till i Sverige givet dessa utgångspunkter kom vi i rapporten fram till att det fungerade väl inom en del områden, men vi fann även en del som vi tyckte ganska allvarliga problem.

När det gällde det första, tydlig eller otydlig uppgiftsfördelning i samhället, pekade vi på oklarheter inom många områden, till exempel i relationen mellan stat och kommun och mellan EU och medlemsstaterna, och det fanns gråzoner i gränssnittet regering och förvaltningsmyndigheter. Vi tog upp ett antal andra exempel, men det var framför allt detta vi diskuterade.

När det gällde det andra, att bedriva en fortlöpande granskning eller uppföljning av hur det står till, tyckte vi att det inte fanns en tillräckligt oberoende och professionell revision. Revisionsrapporter beaktades inte tillräckligt, och ineffektivitet och misskötsel upptäcktes inte i tid. Dessutom hade väljarna, som ju är de yttersta uppdragsgivarna i ett demokratiskt system, ofta svårt att bedöma den offentliga verksamheten och utfallet av de politiska besluten.

När det gällde det tredje, ansvarsutkrävande, pekade vi på exempel på svårigheter att utkräva ansvar. Det var långa och trassliga uppdragskedjor i förhållandet mellan medborgarna och Europeiska unionen. Inom Sverige hade vi då en lång period av minoritetsregerande som gjorde att valen fungerande bristfälligt som mekanism för väljarna att ställa regeringen till ansvar. Det fanns otydliga gränser mellan stat och kommun som gjorde det svårt. Vilken valsedel skulle man använda om man var missnöjd med något i skola, vård eller omsorg? Det var också otydliga gränser mellan myndighetsutövning och serviceproduktion.

Vi slutade med att slå fast att möjligheten att utkräva ansvar är fundamental för demokratin, för som Daniel Tarschys säger bygger hela den representativa demokratin på en uppdrags- och ansvarskedja. Att det fungerar är också en viktig mekanism för att stävja maktmissbruk och inkompetens.

Vi var lite oroliga och föreslog ett antal förändringar, närmare bestämt 30 stycken. Innan jag går in på dem och berättar om min syn på vad som har hänt under det dryga årtionde som gått vill jag ge en liten inblick i den då existerande forskningen. Jag ska inte trötta er med den fullständiga notapparaten men nämna något av det där jag själv var inblandad. Rapporten hade nämligen sin bakgrund i ett antal tidigare studier.

Låt mig börja med den undersökning jag var ansvarig för under senare hälften av 1980-talet. Det var ett uppdrag inom ramen för kommittéväsendet, Utredningen om maktfördelning och demokrati i Sverige, den så kallade *Maktutredningen*. Den utmynnade i ett slags justering av försanthållanden. Man hade en bild av hur det svenska samhället i allmänhet och svensk politik i synnerhet fungerade. Vi hade anledning att justera och så att säga modernisera bilden av hur makt och demokrati fungerade i Sverige.

En observation var att det inte var styrbarheten som var det stora problemet i svensk förvaltning. Sverige i ett jämförande perspektiv måste vara ett av världens mest lättstyrda länder. Ungefär samtidigt kom Bengt Jacobsson med

sin avhandling om regering och ämbetsverk, och han konstaterade att Sverige var en drömvärld för politiker. Det går att styra svensk förvaltning om man vill, men om något går snett har man alltid möjlighet att skyffla bort de heta potäterna och skylla på tjänstemännen. Det är en nog så aktuell frågeställning.

Vi konstaterade också i *Maktutredningen* att de granskande organen inte har samma oberoende ställning som i många andra länder, och orsakerna är främst historiska. Här tog vi upp en kombination av förklaringar till varför Sverige ser lite speciellt ut i ett europeiskt perspektiv. En agrar ämbetsmannastat, den boströmska statsidealismen på 1800-talet, sen urbanisering, svag statskultur, osjälvständiga intellektuella och ett jämförelsevis svagt rättsväsen är några huvudfaktorer. Vi skrev: "Den allmänna pragmatismen och obenägenheten att urskilja principiella roller medför också att kontrollkriterierna blir otydliga. Det finns många tysta väckarklockor." Och: "Diskussionen om granskningsmaktens framtida organisering har knappast mer än inletts." Detta är nästan ett kvartssekel sedan.

När *Maktutredningen* kom 1990 var det inga större problem i det svenska samhället; det var några lyckliga månader första halvåret 1990. Visserligen fanns det tendenser till överhettning i ekonomin, och regeringen Carlsson hade misslyckats med att få igenom ett paket i början av februari, men det såg ändå ganska bra ut. Därför presenterade vi ett perspektiv där det handlade om att justera lite på de institutioner som fanns.

Men efter ett par år gick botten ur. Då kom den stora ekonomiska krisen. Vi hade ett regeringsskifte 1991, och den borgerliga regeringen vidtog ett antal åtgärder. Bland annat tillsatte man en grupp forskare för att snabbt komma fram med analys och förslag till mer grundläggande reformer av institutioner och det ekonomisk-politiska regelverket. Mot bakgrund av den allvarligaste krisen sedan 1930-talet tillsattes en kommission som hette Lindbeckkommissionen efter sin ordförande och vars ledamöter överensstämmer med dem som skrev rapporten som kom år 2000, *Politisk makt med oklart ansvar*. Man kan kalla den rapporten Lindbeck 2 eller något liknande. Det var alltså en uppföljare till en gammal succé.

Den första grundläggande rapporten kom dock i början av 1993. Vår analys gick ut på att ekonomins kris också var politikens kris. Det är förnämligt att man i dag har samlat finansutskott och konstitutionsutskott för att manifestera sammankopplingen mellan ekonomins funktionssätt och de politiska institutionernas utformning. Det var just ett ledmotiv i vår rapport.

Jag ska inte gå in på alla 113 förslag vi kom med, men grundanalysen var att vi ville reformera och föreslå åtgärder så att man kunde ändra institutionerna så att den ekonomiska politiken kunde uppfylla de grundläggande kraven på stabilitet, effektivitet och tillväxt i ekonomin och att man under hänsynstagande till ekonomisk trygghet, fördelningspolitiska hänsyn och långsiktig hållbarhet inte får skyffla över problemen till nästa generation.

Jag nämner här några exempel på reformförslag som vi hade för det politiska systemet. Det gick ut på att skapa stabila spelregler och institutioner. Vi sade att rollerna var oklara och att ansvarsfördelningen tenderade att suddas

ut. Vårt förslag gick ut på att renodla uppgifter. Det är väl överflödigt att påpeka i denna församling att makt inte är något konstantsummespel, utan man kan rigga institutioner så att makten helt försvinner genom att institutioner blockerar varandra. Vår tanke var dock att genom att renodla uppgifter inom det offentliga systemet så att alla parter gör det de är ålagda att göra stiger den totala kapaciteten, makten, i det offentliga systemet.

Vi ville stärka regeringens strategiskt styrande roll. Man skulle inte peta i småfrågor utan fortsätta delegera förvaltningsärenden och annat. Det gällde att förbättra kunskapsunderlaget för regeringens långsiktiga strategiskt styrande roll. Vi ville stärka riksdagen, och granskningsmakten var det mest akuta. Vi ville ha en tydligare gränsdragning mellan regering och förvaltningsmyndigheter. Vi ville förtydliga den lokala självstyrelsen; kommunerna skulle få tydligare ansvar i stället för den lite pragmatiska uppgiftsfördelning som fanns. Dessutom skulle intresseorganisationerna separeras från staten. Korporativa arrangemang tenderar att försvaga regeringens möjlighet att se till allmänintresset och även vara till men för intresseorganisationernas självständiga förmåga att artikulera sina medlemmars intressen.

Arbetet fortsatte under slutet av 90-talet. I Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS, startade vi SNS Demokratiråd som gav ut en årlig serie rapporter. Den första leddes av Bo Rothstein, som sedan flyttade till Göteborg och blev en av Sveriges och Europas ledande forskare inom området för hållbar förvaltning, god statsförvaltning och korruptionsbekämpning. Redan i den första rapporten 1995, där jag var med som en av ledamöterna, stod två problem i förgrunden när det gällde maktfördelningen i Sverige: kontrollmakten och den lokala självstyrelsen. Det dyker alltså upp som tema hela tiden.

Nu är vi framme vid år 2000. Vad föreslog vi då? Jag tänkte nämna några men inte alla de 30 punkterna. Ett område som jag hoppar över är den långa analysen av den då pågående diskussionen om ett nytt grundfördrag för EU, det som sedan blev Lissabonfördraget. Givet vår eminenta analys har Lissabonfördraget blivit ett halvt steg, inte så långt som vi hade förespråkat.

Ett område som vi ägnade stort utrymme var det parlamentariska ansvaret. Minoritetsregerandet var som sagt ett problem; det var svårt för väljarna att utkräva ansvar. Det återkom vi till i senare undersökningar. Låt mig nämna en analys som vi utvecklade i samband med detta om valen som mekanism i det parlamentariska systemet som är av generell betydelse för ansvar och ansvarsutkrävande.

Vad är ett val? Vad innebär det när väljarna röstar? I verkligheten är det alltid blandningar, men nu renodlar jag. Man kan ha två helt olika perspektiv. Det ena är att väljarna tar ställning till ett antal löften från partierna och politikerna om vad man ska göra under den kommande fyraårsperioden. Vad gör en politiker som följer detta? Väljarna blickar framåt fyra år, och politikern ser under år två och tre att det dyker upp nya problem men säger: Det hjälps inte. Vi får inte svika våra löften. Vi måste hålla oss till den plattform som vi gick till val på.

Det andra perspektivet är de tillbakablickande väljarna. Man bryr sig inte om löftena utan ser på hur regeringen skött sig den gångna mandatperioden och jämför med hur sannolikt det är att oppositionen skulle ha gjort ett bättre jobb. Vad gör politikerna och partierna då? Jo, de bryr sig inte om löften utan blickar framåt, för nästa val kommer de att få stå till svars. Det kommer att utkrävas ansvar. Då gäller det att sköta sig och ta tag i nya problem. Man håller sig givetvis till en allmänpolitisk huvudinriktning men inte till de konkreta vallöftena.

Tillbakablickande väljare ger alltså framåtblickande politiker, och framåtblickande väljare ger tillbakablickande politiker. Sättet man riggar institutioner och vilka incitament man bygger in är viktigt. Det som från ett perspektiv kan te sig framåtblickande blir i ett annat tillbakablickande.

Det intressanta är att minoritetsregerandets problem har upplösts utan institutionella och konstitutionella reformer. Vi har inte övergått till majoritetsval, och vi har i den senaste grundlagsändringen tagit ett litet försiktigt steg mot positiv parlamentarism. Partierna fick i stället själva genom alliansbildningar och samarbetsformer till stånd det vi tyckte gav de bästa förutsättningarna för väljarna att utkräva ansvar av regeringen. Man har kanske inte två partier men åtminstone två huvudalternativ, och då kommer väljarnas dom på valdagen att få ett direkt genomslag på regeringsbildningen. Det blir inte förhandlingar i dolda rum där utfallet är osäkert och där det som många gånger tidigare blir ett parti som gått tillbaka i valet som utnämns som segrare.

Den partiella reform som har genomförts, nämligen att man sedan förra året enligt regeringsformen ska ha en obligatorisk omröstning om statsminister efter varje val, fanns inte med som enstaka reform. Jag är snarast orolig för att detta halva steg är en halvmesyr som riskerar att öka instabiliteten i det parlamentariska systemet. Vi förespråkar att man antingen har kvar en negativ parlamentarism där regeringen sitter kvar så länge riksdagen inte röstar emot eller att man går över till ett mer konsekvent genomfört system av positiv parlamentarism, att riksdagen måste uttala ett explicit förtroende. Men detta är bara aningar och resonemang. Framtiden får utvisa vem som har rätt.

Det andra huvudområdet som vi tog upp var den skärpta granskningsmakten och en reformerad revision. Sedan dess har mycket hänt. Vi har fått en riksrevision. Jag vill dock påminna om att vi i rapporten sade att en sådan reform måste åtföljas av reformer också av regeringens och riksdagens revisionskapacitet. Det gamla systemet med Riksdagens revisorer som hade jämförelsevis svaga resurser för att genomföra granskningar och Riksrevisionsverket som hade större resurser men som formellt var en myndighet under regeringen var otillfredsställande. Då fick vi den konstitutionellt oberoende Riksrevisionen som håller internationell standard.

Vi sade också att riksdagen måste ha en större revisionskapacitet, ett revisionsutskott, ett budgetkontrollutskott, men i revisionsreformen häromåret avstod riksdagen från att genomföra det, vilket jag i detta perspektiv tycker var en nackdel. Regeringen måste också ha en ordentlig controllerfunktion eller revision knuten till Finansdepartementet.

En tredjedel av detta är alltså genomfört, vilket är ett gott steg.

Vi hade vidare en diskussion om de konstitutionella grunderna för det svenska styrelseskicket och pläderade för en skärpt prövning av lagars grundlagsenlighet. Denna fråga har diskuterats många år. Uppenbarhetsrekvisitetet har tagits bort, så när domstolar och myndigheter prövar om en bestämmelse är förenlig med grundlagen finns inte rekvisitetet att det måste vara ett uppenbart brott. Däremot har man i den nya lydelsen av regeringsformen lagt till att när en sådan prövning görs ska det särskilt beaktas att riksdagen är folkets främsta företrädare och att grundlag går före lag.

Det är ett steg men snarast ett för långt steg i jämförelse med den analys som vi gjorde. Om man tar bort uppenbarhetsrekvisitetet och lägger denna viktiga makt, som är så aktuell när det gäller USA och Högsta domstolens prövning av Obamas sjukvårdsreform, på en rättslig myndighet eller i Sverige på en kommunal eller statlig myndighet, ska den då få sätta sig över riksdagen om den anser att det strider mot medborgarnas fri- och rättigheter eller någon annan del av regeringsformen? Vad händer då med respekten för riksdagen? Frågan är om påminnelsen som man har fört in i regeringsformen är tillräcklig.

I rapporten sade vi att om man ska ta bort uppenbarhetsrekvisitetet ska lagprövningen av riksdagens beslut utföras av en hög rättslig instans. Om det ska vara en författningsdomstol eller en avdelning inom Högsta domstolen höll vi öppet men att en vanlig liten myndighet skulle kunna sätta sig över riksdagen hade vi aldrig gått med på.

Vi hade också en idé om att stärka den kommunala självstyrelsen. Här har man nu fått en förändring av regeringsformen med ett kapitel om ett programstadgande av den kommunala självstyrelsen. Vi ville dock gå ett steg längre. Vill man ha en tydlig uppgiftsfördelning måste man kunna slita kompetens-tvister mellan stat och kommun i en oberoende rättslig instans. I federala styrelseskick görs detta normalt av författningsdomstolen. Om man vill gå åt det hållet skulle man behöva ta det på större allvar, menar vi.

Det sista vi tog upp var att man måste införa en kommunal revision värd namnet. Vi ansåg att det traditionella systemet med lekmanrevisioner, visserligen med bistånd av yrkesrevisorer, inte var tillräckligt. Vi tog också upp idén om ett nationellt kommunrevisionsverk där staten borde ha ett övergripande ansvar för att få god revision på kommunal nivå. Syftet var att göra revisionen till ett instrument för att påvisa ineffektivitet och genom jämförelser stimulera kostnadsmedvetande.

Jag skulle vilja ta upp ett grundtema i de här analyserna av det svenska systemet, och det är detta med pragmatism. Man har sagt att det är ett utmärkande drag. Det skiljer oss från system som bygger på mer konstitutionella principer. Vi är mer praktiska och pragmatiska och tittar inte i första hand på vad som står i grundlagen. När jag var maktutredare och gick runt och frågade hur det gick till när man fattade beslut fick jag ofta höra att det berodde på personkemin – man skämtade till och med och sade att detta borde undersökas av en kemist snarare än en statsvetare.

Formella beslut och pappershantering är naturligtvis viktiga i det svenska systemet, men vi vet att många avgöranden i realiteten sker informellt. Mitt intryck är att den nuvarande regeringen inte har minskat på detta. Det gäller både besluten om sammanslagningar av högskolor och beslut om besparingar i försvarets materielförsörjning. Som riksrevisor Jan Landahl skrev är det bristfälligheter i dokumentation. Viktiga styrsignaler från regeringen till Försvarsmakten har kommunicerats informellt och inte dokumenterats, vilket har försvårat både insyn och uppföljning. Jag tror inte att det är unika exempel.

Vad var det då vi inte tog upp? Jag tror att vi och andra forskare inte tillräckligt har uppmärksammat problemet korruption i det svenska samhället. Nu kommer en del europeisk forskning, och den grupp som Bo Rothstein och Sören Holmberg i Göteborg leder gör förnämliga insatser. Vår tradition med informella strukturer – ”låt oss träffas och prata ihop oss!” – gör att det är utsuddade gränser mellan offentligt och privat när nu alla söker effektivare lösningar i den offentliga serviceproduktionen. Vi har visserligen en lagstiftning om mutor och bestickning, men den är under diskussion och bedöms inte vara tillräcklig.

Sverige har fortfarande gott rykte internationellt enligt de här transparencybedömningarna, men det är inget som är hugget i sten. När Gunnar Heckscher skrev sin bok om svensk statsförvaltning sade han att statsförvaltningen på 1800-talet var ”försumpad” och att det var mycket korruption och pengar som förekom.

På olika nivåer och olika områden kan man se detta. En serie uppmärksammade fall har funnits i Göteborg. De har visserligen lett till frikännande domar hittills, men det finns ändå en utbredd uppfattning att det har förekommit mutor och korruption. Göteborgs stad har i enighet över partigränserna tagit initiativ till en oberoende granskningskommission för att ta reda på om något särskilt skapat grogrund för oegentligheterna i Göteborg. Den ska också ta fram förslag på hur förtroendet kan stärkas för den demokratiska processen i Göteborgs stad.

Det skulle vara intressant att diskutera detta här. Jag vet nämligen att flera forskare har tackat nej till att vara med i granskningskommissionen just för att man inte anser att förutsättningarna är uppfyllda. Människor som har något att berätta måste kunna göra det i förtroende, ungefär på samma sätt som de kan gå till en medieredaktion, som ju är de som har varit aktiva för att ge offentlighet åt de här problemen. Jag skrev en debattartikel om detta häromveckan. Kanske riksdagen skulle stifta en lag om kommunala granskningskommissioner för att ge ett verktyg åt kommuner som hamnar i akut förtroendekris?

Detta med pragmatismen är ett dilemma. Det är naturligtvis väldigt bra att man löser problem i samförstånd och pratar ihop sig. Å ena sidan vill man ha strikta regler som förhindrar maktmissbruk och ser till att ansvarsutkrävandet fungerar. Å andra sidan vill man ha flexibilitet och dynamik som underlättar initiativ och samarbete.

Låt mig påminna om att vi hade strikta regler. I början av 60-talet avskaffades något som hette redogöraransvaret. Tjänstemän i offentlig förvaltning

blev personligt betalningsansvariga om de slarvade med någon räkning. Det kunde vara oskicklighet och inte illvilja. Detta togs bort, för man ville inte att folk skulle vara för defensiva – man såg det som bättre att göra ingenting än att riskera att göra fel – utan man ville ha tjänstemän som var mer initiativrika, och därför tog man bort det systemet.

Västsvenska Handelskammaren skrev häromveckan att vi hade fått ett räddhågset Göteborg där folk är rädda för att bli anklagade för mutbrott, bristande omdöme och felaktiga arbetssätt. Vi behöver handlingskraft hos Göteborgs kommun, skrev företrädare för Västsvenska Handelskammaren.

Detta dilemma har forskare inget svar på. Här krävs det politiker som kan väga de olika önskvärda tillstånden mot varandra – pragmatism och flexibilitet å ena sidan och å andra sidan striktare regler.

Låt mig till slut nämna en internationell undersökning som har gått igenom detta och beskrivit korruptionsbekämpningens tre grundpelare. Den första är att skapa institutioner som bygger på maktindelning och kontroll. Då menar man checks and balances i en vidare mening än den strikt amerikanska varianten. Den andra är att se till att ansvarsutkrävandet – accountability – faktiskt fungerar. Den tredje är att mobilisera medborgarna för att förstärka det allmänna bästa – mobilizing the citizens to participate in enhancing the public good. Då skapar man en antimutkultur och får en positiv kraft där medborgarna är med och bygger välfungerande offentliga institutioner.

Frågan om ansvarsutkrävande är egentligen en central fråga för hela det demokratiska systemets funktionssätt. Hur man löser detta avgör legitimiteten och förtroendet för systemet. Ämnet för dagens seminarium kunde inte vara viktigare!

Peter Eriksson (MP): Tack! Det var intressant att du avslutade just med frågan om korruption. Det är något som jag tror att vi kommer att behöva diskutera i större utsträckning.

Nu kommer vi till frågan om vad dessa begrepp egentligen betyder. Karolina Windell och Pauline Göthberg, varsågoda!

Karolina Windell: Vi är båda företagsekonomer och organisationsforskare och har forskat just på ansvarsfrågor i näringslivet. Vi har blivit inbjudna hit för att göra en kort introduktion till ansvarsbegreppet med utgångspunkt i vår forskning om ansvarsfrågor i näringslivet, något som vi också tror har relevans och tydliga kopplingar till det politiska livet. Vår presentation i dag kommer också att ta sin utgångspunkt i den bok som vi kom ut med för ett par år sedan tillsammans med vår kollega Maria Grafström och som kort och gott heter just *Ansvar*.

Pauline Göthberg och Karolina Windell: Ansvar är ett begrepp som vi svänger oss med dagligdags men som kanske inte har en självskriven betydelse. Det är ett begrepp som kan betyda olika saker i olika sammanhang. När är en

individ ansvarsfull eller ansvarslös, när ska någon ställas till ansvar och vem har i så fall tolkningsföreträde att avgöra detta?

Ansvar kan vara kopplat till en skyldighet man har i en roll, men det kan också vara något som vi väljer att ta på oss helt frivilligt. Innebörden av begreppet ansvar är också något som förändras över tid, ofta kopplat till olika tiders politiska och ideologiska strömningar. Likaså skiftar idéer om vem eller vilka som har ansvar för olika samhällsfrågor över tid.

Om man tittar tillbaka på de senaste 10–15 åren kan man se att nya idéer har lyfts fram om vilket ansvar som vilar på företagens axlar. Företagens ansvar är inte enbart att producera varor och tjänster, anställa personal, gå med vinst, betala skatt och så vidare, som ekonomen Milton Friedman en gång uttryckte det. Sedan ungefär 10–15 år kan vi se att idéer om företagens sociala och miljömässiga ansvar har fått enormt genomslag och uppsving, ofta under benämningen CSR, corporate social responsibility. Det är en väl etablerad etikett i näringslivet i dag.

För 10–15 år sedan var det inte många företag som sade att de höll på med CSR, men sedan dess har det skrivits mycket om det i både fackpress och dagspress, och det har hållits oräkneliga konferenser och seminarier i Sverige och världen om detta ämne. I dag rekryterar företag vad de kallar för CSR-chefer, de utfärdar CSR-redovisningar, antar CSR-policy och etiska koder och försöker visa att man på olika sätt tar socialt och miljömässigt ansvar.

Samtidigt är de här frågorna inte nya. Vilket ansvar företag har för samhället är något som har diskuterats i olika epoker. Det är en tidlös fråga, men nu är den återigen i ropet. Det var runt millennieskiftet som de här frågorna kom upp på företagens bord. Då var det många som kritiserade företagen och menade att de måste ta ett större ansvar för hur de gör sina vinster. Ni minns säker de antiglobaliseringsdemonstrationer som ägde rum och den uppståndelse som var vid toppmöten vid den tiden, bland annat i Göteborg 2001. Aktivisterna var kritiska inte bara mot hur de menade att i-länder behandlade u-länder utan också mot hur man menade att stora företag med stort ekonomiskt inflytande utnyttjade människor i utvecklingsländerna.

I samband med detta kom debatten om företagens samhällsansvar upp igen. Det skrevs böcker och startades konferenser på det här området. Som ni säkert känner till uppmanade FN:s generalsekreterare Kofi Annan stora företag att se till den moraliska dimensionen i företagande, och FN lanserade global compact, ett avtal mellan FN och stora företag som är frivilligt men som innebär att man ska lova att inte bryta mot de mänskliga rättigheterna.

Sedan dess har både offentliga och privata aktörer börjat jobba för att företag ska stärka sitt sociala och miljömässiga ansvarstagande. Det har vuxit fram en grupp av ansvarsutkrävare i företagens närhet. De granskar huruvida företagen agerar moraliskt rätt och riktigt och förväntar sig att de ska ta samhällsansvar. Tidigare har man kanske väntat sig att det skulle vara stater som har den här rollen. Nu ser vi att intresseorganisationer, NGO:er, medier och även en rad konsulter försöker få företag att ta på sig ett ansvar för globala

problem. Vi ser att nästan vem som helst kan skapa sig legitimitet som ansvarsutkrävare.

Genom att man samverkar lyckas man driva fram nya idéer om vad företagens ansvar ska vara, och vi ser också att företagen anpassar sig efter kraven. Jag tänkte ge ett exempel som illustrerar detta. 2010 genomförde Greenpeace en kampanj mot Nestlé, där man använde sig av deras chokladmärke Kit Kat och ironiserade över deras reklam genom att göra en egen reklamkampanj som man lade ut på Youtube och spred på olika sätt. Reklamkampanjen gick ut på att Nestlé i jakten på palmolja, som man använder i tillverkning av choklad, bidrar till att skövla regnskogen och därmed berövar orangutangerna deras marker. Filmen fick mycket uppmärksamhet. Individer och konsumenter hörde av sig på olika sätt till Nestlé och menade att detta inte var försvarbart. Några månader senare kunde Greenpeace på sin hemsida skriva: Seger mot Nestlé. Nestlé har kommit med ett pressmeddelande om att man ska se över sina inköpsrutiner och sluta köpa in palmolja från de aktuella områdena.

Exemplet illustrerar inte bara att det finns en rad ansvarsutkrävare och att företag backar när de får omfattande kritik, utan det illustrerar också en politisering av vardagen, där individer genom sin konsumtion och genom sociala medier försöker få företag och andra att ta ett större ansvar för sociala problem. Kanske kan man tala om en expansion av ansvariggörande, där allt fler vill utkräva ansvar och där det också blir allt fler företag som presenterar sig som ansvariga för globala problem.

Vad innebär då detta att det finns så många fler ansvarsutkrävare i företagens närhet i dag? Många företag arbetar aktivt med att förstå och definiera vad deras samhällsansvar egentligen omfattar, vilket ofta är ganska svårt. Det har bland annat att göra med att begreppet ansvar till sin karaktär är flyktigt. Det illustreras också av den långa debatten i de samhällsvetenskapliga disciplinerna, där man har diskuterat under vilka förutsättningar man kan säga att någon kan hållas ansvarig.

Vad är då ansvar? Som vi var inne på tidigare är innebörden av begreppet ansvar tidsrelaterad, och det räcker med att gå till ordböcker för att se att betydelsen har förändrats över tid. I nutida ordböcker står det att ansvar är att se till att en viss verksamhet fungerar och att ta ansvar eller konsekvenser om så inte sker. Man talar också om ämbetsmannaansvar. Då tänker man alltså kanske främst på ett ansvar som följer av en yrkesroll. För 100 år sedan definierades ansvar i stället som individens ansvar inför Gud för sina göranden och låtanden, liksom ett ansvar inför det egna samvetet eller den allmänna meningen. Den ursprungliga betydelsen av det fornnordiska begreppet var dock svaromål inför rätta.

Ordboksdefinitionerna visar tydligt att hur vi definierar ansvar är föränderligt över tid.

Ansvar är i grunden ett relationellt begrepp. Den som är ansvarig måste kunna stå till svars för sina handlingar inför någon och svara på frågan: Varför gjorde du så? Detta kräver givetvis att man uppfattas som den som har

orsakat händelsen liksom att man uppfattas ha agerat frivilligt – att man hade ett val.

Enligt moralfilosofin är den fria viljan en förutsättning för ansvar. Aristoteles skriver att en person inte kan hållas ansvarig om händelsen uppstod på grund av tvång eller okunskap. Detta är det ganska lätt att hålla med om. Den som är tvingad kan inte hållas ansvarig. Är man okunnig kan man inte heller hållas ansvarig. Det är dock inte så självklart alla gånger. Är medlemmarna i exekutionsplutonen inte ansvariga för sina handlingar eftersom de bara följde order? Att avgöra när någon har handlat av fri vilja är alltså inte helt okomplicerat.

Ansvar anses förutsätta motivation, intention och att man förstår konsekvensen av sina handlingar. Om man anser att våra handlingar är predestinerade på något sätt, till exempel genom vårt genetiska arv eller vår uppväxtmiljö, innebär det att vi inte handlar fritt. Inte heller om vi inte förstår konsekvenserna av våra handlingar kan vi hållas fullt ansvariga. Det är också av den anledningen som vi undantar barn och personer med någon form av förståndsnedsättning från fullt ansvar.

Utgångspunkten i vårt samhälle är att individen har en fri vilja och kan välja handlingsalternativ. Annars skulle vi heller inte kunna utkräva ansvar.

Även om det individuella ansvaret har haft en särställning i filosofin har man också diskuterat om och på vilket sätt ett kollektiv kan ha ett ansvar. Ett kollektiv anser man ju inte har intentioner på samma sätt som en individ. Och när är det rätt att tala om ett kollektiv och inte bara en lös sammansättning av individer? Hur ska ansvaret i kollektivet fördelas – är det på enskilda individer eller på hela kollektivet? Vi vet till exempel att om ett fotbollslag gör en dålig insats – låt säga att Sverige förlorar VM-kvalet – är det tränaren snarare än kollektivet som har ansvaret.

Ett argument för att kollektiv kan ha ansvar är att i de kollektiv som har en struktur för beslutsfattande och alltså har en ledning kan man se ledningen som den moraliska agenten. Man kan också se beslut som kollektivets intentioner. Här finns ett av argumenten för att kollektiv kan ha ett ansvar.

När man ska klargöra vad ansvar är är det viktigt att man skiljer mellan ansvar och ansvarsutkrävande. Svenskan är ett fattigt språk, och vi använder ofta ordet ansvar för både "responsibility" – det vill säga det framåtriktade ansvaret som handlar om vem som ska säkerställa att något sker – och "accountability", som är det bakåtriktade ansvaret, ansvarsskyldighet och uppföljning, det vill säga att klarlägga vem som bär ansvar för att något har skett eller som har underlåtit att göra något.

Sammanfattningsvis är ansvar ett centralt begrepp inom samhällsvetenskapen. Som vi har visat är dess innebörd föränderlig. I dag anses det att företag ska ta ett mycket större ansvar för sociala och miljömässiga frågor.

Vad innebär det då för företag att det här ansvaret är så svårt att greppa? Vad innebär det att fler ställer krav på att man ska ta ett samhällsansvar? Att bara hålla sig till det ekonomiska ansvaret och andra former av ansvar som finns reglerade i lag är uppenbarligen inte tillräckligt.

Förväntningarna på företagen förändras över tid, och de är ofta konflikterande. Som vi ser det finns det tre huvudsakliga konsekvenser för företagen. Det första gäller företagets reglering. Det sker en ökad frivilligreglering av företagets samhällsansvar. Det utformas regler för att peka ut vilka frågor företag ska ta ansvar för. Reglerna utpekar ansvarsagenter med olika ansvarsområden, till exempel mänskliga rättigheter, djurskydd, skydd av regnskog och så vidare. Även om reglerna i teorin är frivilliga ser vi att de i praktiken ofta får en tvingande karaktär. Även om det ofta inte finns några sanktioner ser vi att många företag väljer att följa samma regler som andra företag i branschen.

En annan konsekvens är att det ställs ökade krav på företagen att vara öppna och transparenta och att berätta hur man ser på sitt samhällsansvar. Företag kommunicerar de här frågorna på olika sätt på sina hemsidor, i sina årsredovisningar och i olika former av kommunikationsmaterial. Det är dock också många som ifrågasätter allt detta prat. Tar företagen verkligen allt det ansvar de säger att de tar? Är det bara en presentation, eller finns det också en prestation bakom? Detta leder till att många vill se att ansvarsarbete faktiskt utförs och att det leder fram till resultat.

Den tredje konsekvensen är att ansvaret görs mätbart för att man ska kunna visa på resultat och för att man ska kunna granska och kontrollera om ansvar faktiskt tas. Det finns en stark idé om att det ska gå att granska och jämföra företags prestationer på området och att man till och med ska kunna säga vem som är bäst på att ta sitt samhällsansvar. Detta innebär att ansvar omvandlas till mätbara variabler. Forskning har då visat att när ansvarsfrågor blir föremål för redovisning blir det de ansvarsfrågor som är enkla att mäta som man ofta börjar arbeta med. De som svårtligen låter sig mätas prioriteras ofta ned. Ambitionen att mäta kvalitativa områden gör att man fokuserar på det som är enkelt att mäta medan andra frågor ramlar mellan stolarna.

Att omvandla företagets samhällsansvar till mätbara variabler kan visserligen bidra till bättre målstyrning. Det kan göra det lättare att granska om företagen tar det ansvar de säger att de ska göra. Men det finns också en risk för att man nedprioriterar och osynliggör frågor som är svåra att mäta. Den fråga man bör ställa sig är om det mätbara och granskningsbara ansvaret alltid är det ansvar som är det relevanta ansvaret för företag och andra att ta.

Anna Kinberg Batra (M): Tack! Det kommer en frågerunda så småningom, men nu ger jag ordet till tidigare hovrättspresidenten Johan Hirschfeldt för ett inledningspass: Rättslig tillsyn med medborgarkontroll och politiskt ansvar – några reflexioner.

Peter Eriksson (MP): Johan har speciella erfarenheter på det här området – inte bara att han satt med i Grundlagsutredningen och har lång erfarenhet av grundlagsfrågor, utan han satt också med i Tsunamikommissionen, som var viktig för de här frågorna för några år sedan.

Johan Hirschfeldt: Jag ska försöka ge er ett slags verktygslåda. Vad är det för instrument som samhället har när det gäller formellt och informellt ansvarsutkrävande, och vad är det för verktyg som aktualiseras när man ställs inför olika ansvarsfrågor? Jag tänkte också att medborgarperspektivet skulle finnas med här. Det handlar alltså om verktyg som kan stödja allmänhetens tillit till den offentliga verksamheten.

Jag gör först ett slags begreppsbildning. Jag talar om ansvarsutkrävande, och då har vi först de tre formella begreppen rättsligt ansvar, ekonomiskt ansvar, det vill säga revisionellt ansvar, och politiskt ansvar – det parlamentariska ansvarsutkrävandet. Vid sidan av detta förekommer något som jag kallar annan ansvarsdiskussion och som jag inte anser har med ansvarsbegreppet att göra. Det är sådant som medborgarkommissioner och medier sysslar med.

Jag ska snabbt försöka gå igenom detta med rättsligt ansvar. Det straffrättsliga handlar om sådant som tjänstefel och trolöshet mot huvudman m.m. Då är vi väldigt nära det revisionella. Det är ett ansvar som är svårt att implementera och få att fungera. När jag var JK hade Riksrevisionsverket och JK uppe en fråga om bolagiseringen av Byggnadsstyrelsen. Där fanns ett antal problem som vi analyserade i de här termerna men som inte föranledde några straffrättsliga åtgärder.

Jag vill också erinra om förvaltningsrätten och de grundläggande kraven – saklighet, opartiskhet, jäv och bisyssleregler – som är av betydelse inte minst när det gäller det antikorrupsionsperspektiv som Olof Petersson talade om.

Viktigt är också de arbetsrättsliga instrumenten – avskedande och disciplinärt ansvar som togs upp på dagens *Morgoneko* när det gäller domare. Där finns en begränsning. Förändrar man verkligheten – om en verksamhet läggs ut, om en myndighet läggs ned eller om en anställning upphör – finns det arbetsrättsliga ansvarsutkrävandet inte längre; det kan inte användas.

Ytterligare om arbetsrätten: Det finns också mer indirekt ansvarsutkrävande som bygger på LOA-bestämmelsen om att högre chefer ska vara verk samma så att verksamheten kan upprätthållas. Är det nödvändigt för myndighetens bästa kan en verkschef skiljas från uppgiften. Inom vissa sektorer i samhället – inom polis, försvar och diplomati – kan tjänstemän försättas i disponibilitet. De flyttas helt enkelt från uppgiften om förtroendet inte kvarstår.

Vid sidan av det finns inom arbetsrätten ytterligare möjligheter för en statlig arbetsgivare att agera på sakliga grunder. Under ytan finns där någonting som jag tror att Helena Wockelberg, som kanske finns här, studerar och som handlar om hur verkschefer upplever sin ställning utifrån ett informellt tillsyns- eller ansvarsperspektiv.

Skadeståndsrätten blir allt viktigare, inte bara den klassiska skadeståndsrätten utan också den skadeståndsrätt som numera förekommer och används när det gäller diskriminering, mobbning i skolan och annat sådant. Där ställs kommunala och statliga myndigheter inför anspråk. Även det illustrerades i morse på nyheterna.

Ett landsting har nämligen stämts av en privatperson för att ha samarbetat med tv, i opinionsbildande intresse förstås. En person fick på tv helt oförberett se en avliden anhörig och kunde identifiera denna person. Vederbörande har nu krävt landstinget på skadestånd och grundar det på att i botten finns ett tystnadspliktsbrott – ett tjänstefel – men ytterst på Europakonventionen, vilket är intressant. Det betyder att om den här personen inte har framgång mot landstinget i den svenska processen kan det i sista hand bli fråga om en stämning som riktas mot svenska staten grundat på påståendet att den inte kan upprätthålla skyddet enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Här finns så att säga en ansvarskedja och ett aktivt verktyg för att sätta frågor om mänskliga och medborgerliga rättigheter under rättslig prövning. Det är framför allt skadeståndsrätten som ytterst ger det instrumentet.

Vid sidan av de egentliga uppgifterna för domstolarna finns det naturligtvis ett stort antal organ som har uppgifter som leder till att rättsligt ansvar kommer upp till diskussion. Det är JO, JK, inspektions- och tillsynsmyndigheter, men faktiskt också ytterst några av våra riksdagsorgan, men det är mer i undantagsfall.

Jag erinrar här alltså om JO:s och JK:s roll – JK mycket när det gäller den nya skaderegleringen i Europakonventionsperspektivet. Jag talar om enskilda fall. Ansvarsfrågor måste börja där – sett från mitt perspektiv är det där diskussionen måste börja. Sedan vidgas perspektivet naturligtvis väldigt mycket när man diskuterar det här i dag.

Vi har också detta med enskildas skyldigheter och engagemang. Man kan vara anmälningsskyldig enligt lex Sarah. Man kan ha en rätt att meddela sig med medier. Vi har också en diskussion om whistleblowing.

Jag tar också upp visst begränsat immunitetsskydd för riksdagsledamöter och statsråd. Jag pekar på en liten specialsak, nämligen att även riksdagsledamöter har en ansvarsställning som i specialfall kan leda till att inte bara väljarna kan skilja dem från uppdraget. Också en domstol kan göra det. Så har skett i några fall i modern tid. Detta är ett uttryck för maktdelning, som jag ser det – en maktdelning under folkstyret.

Ekonomiskt ansvar går jag inte närmare in på. Det har olika dimensioner. Det är så att säga en del av det rättsliga ansvaret och en del av det politiska ansvaret. Där har vi många som har uppgifter. Det kan säkert tas upp till ytterligare diskussion senare här i dag.

Politiskt ansvar för statsråd: Här finns en lista över den begreppsbyggning som finns: misstroendeförklaring, avgång under hot om misstroendeförklaring, kabinetsfråga, konstitutionsutskottets granskning av statsrådets tjänsteutövning samt det som nu också förts in i regeringsformen, nämligen utskottens uppföljnings- och utvärderingsarbete.

En sak som jag tycker att det är viktigt att ha i minnet är att en procedur för rättsligt ansvarsutkrävande i praktiken för en tid kan blockera procedurer för ett politiskt ansvarsutkrävande, såsom en KU-granskning, granskning av ett annat utskott, en medborgarkommissions arbete eller andra undersökningar. Det kan bli en sorts standstill-situation där den granskningsutredning som

måste föregå beslut hos KU eller andra utskott inte kan slutföras i alla delar. På det har vi just nu ett storartat exempel. Väldigt aktuell är ju diskussionen om Saudiarabienaffären och FOI.

Det förhållandet att en förundersökning pågår leder till att personer hänvisar till denna. Det leder också till att det finns processuella skydds rättigheter som måste respekteras. En brottsmisstänkt person har rätt att tåla under förundersökningen. Det betyder att andra samhällsorgan inte kan försöka få vederbörande att gå runt den skyddsregeln. Vittnen i en rättegång får inte höras om egen brottslighet eller egna vanhedrande handlingar.

Också detta är konventionsbundet, i Europakonventionen. Brottsutredningen måste ha sin gång under förundersökningssekretess. Det finns exempel på hur det kan bli konflikter mellan olika utredningar. Skotten i Ådalen är ett bra exempel på hur arbete i en medborgarkommission och i en polisutredning pågått samtidigt. Det leder till ett antal problem.

KU har diskuterat saken i KU:s lilla gröna, som jag kallar den för – en mycket god liten handbok om konstitutionella kontrollfrågor och KU:s granskningsuppgifter (2008/09:RFR14) – och som kom för några år sedan. Denna bok rekommenderas till läsning. Där pekas det på att man inte kan dra några absoluta gränser här. Men det behöver tänkas igenom att förundersökningen och domstolsförfarandet kan fordra att man passar under en tid om man har en annan granskningsuppgift.

Nu kommer jag in på vad jag kallar för annan ansvarsdiskussion. Utgångspunkten är att fri åsiktsbildning är en svensk grundnorm. Begreppet ”fri åsiktsbildning” finner vi i första paragrafen i konstitutionen. Medierna har naturligtvis betydelse. Medier sätter ju också en ansvarsagenda genom nyheter och opinionsbildning. Förutom det som varit uppe här i dag kan väl Invest Sweden nämnas, en myndighet som efter medieintresse för den verksamheten inte längre finns.

Det här leder också till att vi har byggt upp ansvarssystem för mediernas rapportering i och med utgivaransvaret. Vi har också skyddsreglerna om meddelarfrihet och källskydd.

Om detta med kommissioner ska jag också säga några ord. Här finns en mängd olika begrepp. Det här kallas för olika saker – undersökningskommission, medborgarkommission, sanningskommission – och är en internationell företeelse av undantagskaraktär. Den är mer eller mindre lagreglerad i olika länder, i vårt land egentligen inte alls annat än att en kommission är en myndighet. Därmed gäller vissa regler. Förfarandet är dock inte närmare reglerat.

Vi har sett att sanningskommissioner varit av väldigt stor betydelse i samband med stora politiska omvandlingar ute i världen. Det finns mycket skrivet om detta. Vi ser i dag också kommissioner av den här typen i full verksamhet. Särskilt intressant tycker jag att det är att studera Storbritannien. Där arbetade länge en gigantisk kommission med Bloody Sunday-händelsen i Nordirland. Den kommissionens arbete pågick i väldigt många år. Det finns ett jättelikt material på nätet. Det är bara att skriva Bloody Sunday i sökfältet. Då får man

upp kommissionen. Där finns en massa vittnesmål, beslut och genomgångar. Redan då kommissionens arbete pågick präglades den av stor öppenhet.

Detsamma ser vi nu i den så kallade Levesonkommissionen i England som handlar om relationen mellan medier, polis och politiker – en jättelik verksamhet. Varje dag hålls förhör under en särskild lagstiftning. En domare leder det. I England är detta alltså lagreglerat; man har sanningsplikt när man ställs inför kommissionen. Domaren kan bestämma vissa principer i ett särskilt beslut: I den här kommissionen accepterar vi anonyma vittnesmål under de och de förutsättningarna. Från mediernas sida har man hälsat det med stor tillfredsställelse. Detta är väldigt betydelsefullt, men det har också betydelse för hur man värderar bevisningen. Medborgarna följer detta.

Också den norska 22 juli-kommissionen, som nu är i arbete, präglas av stor öppenhet. Det här är något som vi kanske bör ha i tankarna för framtiden. Vi har inte riktigt haft perspektivet att det finns behov av att på det sättet informera under arbetets gång. Naturligtvis spelar också ny teknik och nya medier in här.

Man ställs inför många frågor innan en sådan här verksamhet sätts in. För mig är det väldigt viktigt att betona att detta måste vara en undantagsföreteelse. Det är oerhört viktigt att arbetet med direktiv är mycket noggrant och att man mycket noga bestämmer vad man vill ha gjort. Där skiljer sig direktiven rätt mycket åt. Göteborgskommissionen fick till exempel ett tydligt direktiv att *inte* syssla med ansvarsfrågor som gällde enskilda tjänstemän. Samtidigt låg där väldigt mycket under rättslig utredning. Andra kommissioner däremot har inte haft den begränsningen. Osmo Vallo-utredningen som Mats Svegfors ledde hade inte det. Tsunamikommissionen hade inte heller det och inte heller granskningskommissionen efter mordet på Olof Palme. Samtidigt är det för en sådan här kommission naturligtvis en oerhört grannlaga uppgift att hantera den typen av frågor. Det är ju inte ett rättsligt förfarande med de rättssäkerhetsbegrepp som där gäller, och det fordras att man noga tänker igenom uppgiften.

Något som var tydligt för oss i Tsunamikommissionen var att ska man göra en analys av ansvarsfrågor där man ser på system, strategier och operativ verksamhet måste man också studera aktörerna. Ska man sedan redovisa en analys av detta som är både tillbakablickande och framåtsyftande – det finns en dubbel roll där – kan man liksom inte underlåta att behandla aktörspektivet.

Detta om hur en ansvarsanalys kan göras. Här kommer jag till en slutsats. I hög grad är jag inspirerad av Osmo Vallo-utredningen, så Mats Svegfors ord ligger rätt mycket bakom det här.

I ett sådant här kommissionsarbete handlar det mer om legitimitet än om legalitet. Skulle det bara handla om att bedöma om allt sköts eller inte sköts efter gällande föreskrifter behövs ingen medborgarkommission eller någon specialstruktur för en analys.

Osmo Vallo-utredningen talar om att en medborgarkommission kan göra en värdering utifrån medborgarnas berättigade förväntningar på verksamhe-

ten. Vi är nu ganska nära ansvarsdiskussionen inom företagsvärlden – jag tror att ni i den föregående presentationen talat om det i termer av moraliskt ansvar för företaget. Ska man göra en sådan här värdering måste man också ägna sig åt en ansvarsdiskussion.

Min slutsats för svensk del blir att det ska vara ett återhållsamt bruk av kommissioner. Det ska verkligen vara en extraordinär företeelse, och man ska ha en flexibel form. Jag tror inte att man närmare ska lagreglera här, för då kommer man in på ett antal problemställningar i förhållande till domstolars verksamhet till exempel.

I Norge finns det ett förslag om en lag om sådana här kommissioner som jag tror kom 2009, men det förslaget har ännu inte genomförts.

Vi kan återkomma till detta senare. Jag stannar här.

Anna Kinberg Batra (M): Enligt schemat finns det några minuter till frågor om ledamöterna vill ställa sådana. Jag har två noteringar här. Sedan ska vi hinna avrunda och hålla tiden till pausen. Innan dess ska vi också ge lite information.

Tack för även denna mycket intressanta inledning och tack alla tre!

Den första på frågeställarlistan är KU-ordföranden själv. Varsågod, Peter Eriksson!

Peter Eriksson (MP): Det som du avslutningsvis talade om, Johan, kan vi se det som ett inlett svar på Dagens Nyheters krav på en kommission när det gäller FOI- och Saudiarabienhistorien?

Johan Hirschfeldt: Jag svarar ja med ett litet frågetecken efter, för jag behöver tänka efter ett ögonblick. I grunden menar jag att detta med att tillsätta en medborgarkommission för en granskning av denna verksamhet där det finns så väldigt mycket sekretess kan bli väldigt problematiskt. Det är *en* reflexion. Detta med parlamentariska organ gentemot vilka sekretessen inte gäller – KU är vant vid att göra granskningar där den här typen av frågeställningar kan komma upp – gör att vi har ett ordinarie granskningssystem som skulle kunna klara denna uppgift. Det är i alla fall ett försök till svar. Jag är inte övertygad om att en bättre väg är att inrätta en kommission.

Olof Petersson: Jag vill gärna ta tillfället i akt att kommentera saken. Den diskussion om kommissioner som Johan Hirschfeldt tar upp aktualiserar flera problem. Ett är huvudmannaskapet. Hittills har det varit regeringen som tagit initiativ och tillsatt kommissioner – som ett slags parallell till kommittéväsendet. Men det är inte självklart. Riksdagen och konstitutionsutskottet skulle också kunna vara beställare av och huvudmän för sådana här kommissioner.

Jag tänker på fallet Tsunamikommissionen och när Johan Hirschfeldt först kom ut i spåret – regeringen var snabbast. Sedan fick konstitutionsutskottet det som ett stort ärende. Då var man tvungen att hitta ett slags arbetsfördel-

ning. Jag tror att KU tog upp aspekter som Hirschfeldts medborgarkommision inte så mycket hade täckt. Men anta att man hade kommit till slutsatser som stred mot varandra. I och för sig hade det kunnat bli en intressant diskussion. Men frågan är om det hade stärkt medborgarnas förtroende.

När det gäller medborgarna och riksdagen som folkets främsta företrädare ligger det närmare till hands att det är riksdagen som beställer medborgarkommissioner. Därmed öppnas hela diskussionen om KU:s granskning, om de utredningar som ligger till grund för den årliga granskningen nödvändigtvis behöver göras i huset. Stora uppdrag skulle också kunna läggas ut utanför så att man får ett kanske större förtroende för underlaget – jag har stort förtroende för tjänstemännen, men när man får en beskrivning i granskningsbetänkandet vet man aldrig riktigt hur mycket det politiskt har tvättats – och får en tydligare uppdelning: Det här är faktaunderlaget. Sedan är det vi folkvalda som tar ställning och drar en slutsats av det.

Det är intressant att frågan kommer upp. Jag tycker att den aktualiserar en väldigt viktig del av riksdagens granskningsmakt.

Peter Eriksson (MP): Du får komma på studiebesök.

Anna Kinberg Batra (M): Tack så mycket för det, Olof! Det finns ytterligare några frågor. Varsågod, Elisabeth Svantesson, finansutskottet!

Elisabeth Svantesson (M): Jag har en kort fråga som jag riktar till Olof Petersson. Du var lite grann inne på att en stor del av politiken sker i kommuner och landsting. När det gäller Riksrevisionen kan man granska riktade bidrag. Men samtidigt har kommuner och landsting egna revisorer. Frågan om en mer oberoende revision även på den nivån verkar vara absolut stendöd. De enda som reagerar om man försöker väcka frågan är ett par kommun- och landstingsrevisorer.

Hur kommer det sig att vi inte har en oberoende revision i kommuner och landsting?

Olof Petersson: Det är fråga om historiska skäl, som du antyder. Hela tanken på den lokala självstyrelsen är att det ska vara lekmannarevisorer. Över huvud taget finns det nästan inga tjänstemän i kommunerna sett till lagstiftningen, utan fortfarande lever man i den gamla fiktionen om kommunerna. Förr i tiden hade kommunerna inte några anställda, utan medborgarna gjorde arbetet på sin fritid. Man delade på de kommunala uppdragen – ett väldigt fint ideal. Kanske har vi på den representativa skalan kommit för långt från det. För en långsiktig demokratisering av kommunerna skulle man kanske återvända till en del av medborgardeltagandet och det självständiga ansvaret i kommunerna.

Men när kommunerna nu fått en sådan omfattning och står för största delen av den verksamhet som når medborgarna är det, som det i flera rapporter pekas på, egendomligt att revisionen i dag inte är vassare och starkare. Man

kan mycket väl tänka sig att de folkvalda, som naturligtvis ytterst ska ta ansvar för och granska sin verksamhet, har ett underlag, har en uppdelning – fortfarande med ett slags lekmanarevisorer. Men revisionsrapporterna görs självständigt av yrkesrevisorer.

I båda versionerna av Lindbeckkommissionen hade vi uppe att det här är en nyckelfaktor inte bara för förtroendet för systemet. Det är också ett medel mot ineffektivitet och så att man får fram kostnadsjämförelser. Det var väl mer som ett hot men också som en möjlighet om man har ett kommunrevisionsverk. Man skulle kunna göra det genom kommunernas egen samordning, genom SKL, eller så. Men nu har de sedan en epok tillbaka backat och har inte den normerande rollen över kommunerna utan är mer som ett serviceorgan. Kanske ska då staten fylla en uppgift. Det kanske allra bästa från kommunal självstyrelsesynpunkt är att kommunerna själva ordnar ett slags nationell samordning av den kommunala revisionen, både som ett utvecklingsstöd och för att sammanfatta och sprida rapporterna.

Carl B Hamilton (FP): Det gäller lite grann det som på slutet varit uppe – om riksdagen skulle ha en större roll i ansvarsutkrävandet. Jag har ett aktuellt exempel som jag tycker är tankeväckande.

Det gäller de drygt 150 barn som drabbats av narkolepsi i samband med den vaccination som gjorts. Vem är ansvarig för detta? Det är en fråga.

En annan fråga är: Vad ska vi lära för framtiden, och vilka slutsatser ska vi dra?

När jag på ett informellt och pragmatiskt sätt talar med beslutsfattare i Sverige heter det liksom att Socialstyrelsen kan utreda det där. På något sätt är det de som håller på med det som själva ska utreda det. Det är inte bra. Jag tycker att det ska vara oberoende granskare, kanske från andra nordiska länder eller så.

Regeringsledamöterna är naturligtvis involverade. De har också ytterst ett ansvar. Om det är så att regeringen drar benen efter sig är det svårt att se att någon annan aktör än riksdagen som skulle dra i gång en granskning, eller hur?

Olof Petersson: Om man tittar på hur andra granskningskommissioner kommit till ser man att det ofta är efter ett yttre tryck genom medier eller genom en grupp som är välorganiserad och som ställer krav men att det går via offentligheten. Väldigt få kommissioner har tillkommit så att säga internt – det är någonting som inte uppmärksammas utåt, utan ”vi själva” tvingas ta ett initiativ för att återskapa förtroendet för systemet.

Det är väl först när det blir en brännande fråga som man tvingas tillsätta en kommission, som ju ändå är ett extraordinärt medel. Varje ny kommission är ett tecken på att det ordinarie gransknings- och ansvarsutkrävande systemet inte fungerar.

Peter Eriksson (MP): Carl tar upp en väldigt intressant fråga som jag flera gånger funderat på. Det är uppenbart att detta är ett ämne som samhället hittills inte riktigt klarat av att hantera. Carl, du är välkommen att lämna en anmälan i frågan till konstitutionsutskottet. Vi kommer att ta upp den; det lovar jag.

Anna Kinberg Batra (M): Allihop har vi lite att tänka på.

Jag vill tacka inledarna, frågeställarna och ledamöterna i övrigt för denna första del av seminariet.

Innan vi bryter för paus ska jag nämna ett par saker.

Jag vill göra er uppmärksamma på den rapport som förra riksrevisorn Eva Lindström tagit fram bland annat för detta ändamål – en rapport om statlig styrning och ansvarsutkrävande – och på uppdrag av Riksbankens Jubileumsfond. Rapporten rekommenderas er som inför detta seminarium inte gått igenom den.

Jag ska anmäla hur andra delen i detta seminarium går till. Vi har, som sagt, fått en hel del frågor att tänka på. En hel del frågor har väckts. Strax får vi tillfälle att diskutera – fördjupa vet jag inte om man hinner med på en timme – och att åtminstone dela upp detta tematiskt på tre delar.

KU:s vice ordförande Per Bill kommer att leda en tredjedel. Det gäller då ansvarsutkrävandet i praktiken, med inledning av universitetslektor Helena Wockelberg, som omnämnts här i dag. Plats är försvarsutskottets sessionssal.

Själv kommer jag att leda ett spår om medialisering och ansvarsutkrävande med inledning av universitetslektorerna Alexa Robertson och Göran Sundström samt journalisten Ulrika Knutson. Vi träffas i finansutskottets sessionssal.

Peter Eriksson kommer att leda den del som handlar om nya verksamhetsformer och ansvarsutkrävande med inledning av universitetslektor Shirin Ahlbäck. Enligt mina noteringar är platsen KU:s sessionssal.

Detta börjar kl. 11. Finansutskottets och konstitutionsutskottets ledamöter är uppdelade i lagoma tredjedelar.

Under pausen alldeles strax serveras kaffe fram till kl. 11.

Till sist tackar jag så väldigt mycket för intressanta inledningar och en första del av detta seminarium.

Peter Eriksson (MP): Också jag vill tacka er alla. Det är mycket trevligt att så många kommit, och det har varit bra föredrag.

Som av en händelse har, som en del av er redan vet, försvarsministern under tiden vi haft vårt seminarium meddelat sin avgång.

Bilder, Pauline Göthberg och karolina Windell

Vad är ansvar?

Pauline Göthberg, Ekonomie doktor
Karolina Windell, Ekonomie doktor

CSR -

Corporate Social
Responsibility

Vi måste välja mellan en global marknad som drivs av kalkyleringar om kortsiktig vinst eller en marknad som är human. [...]. Mellan en egoistisk marknad som ignorerar förlorarnas öde, och en i vilken de starka och framgångsrika accepterar sitt ansvar och visar på global vishet och ledarskap.

(Kofi Annan, f.d. generalsekreterare i FN, Pressmeddelande, FN 1 februari 1999)

Vad är ansvar?

Tidsbundet begrepp

Förutsätter fri vilja

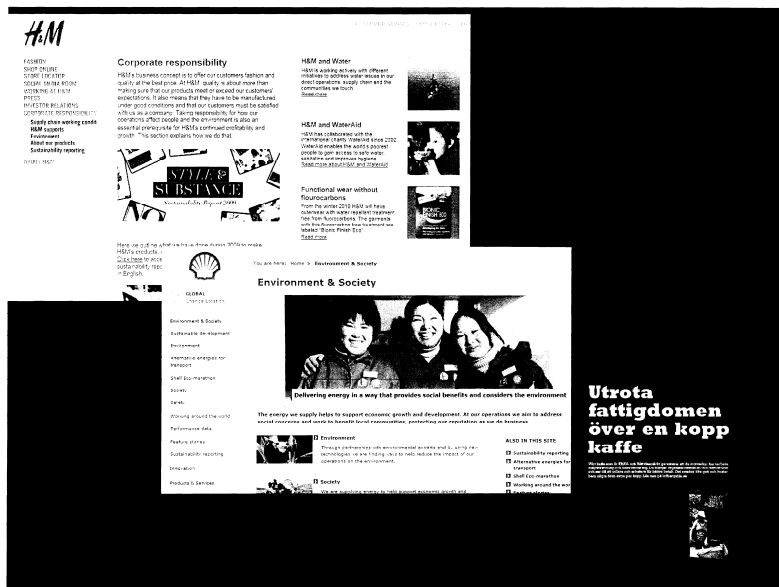
Kan vara individuellt och kollektivt

Framåtriktat eller bakåtriktat

Konsekvenser

Reglering

Öppenhet

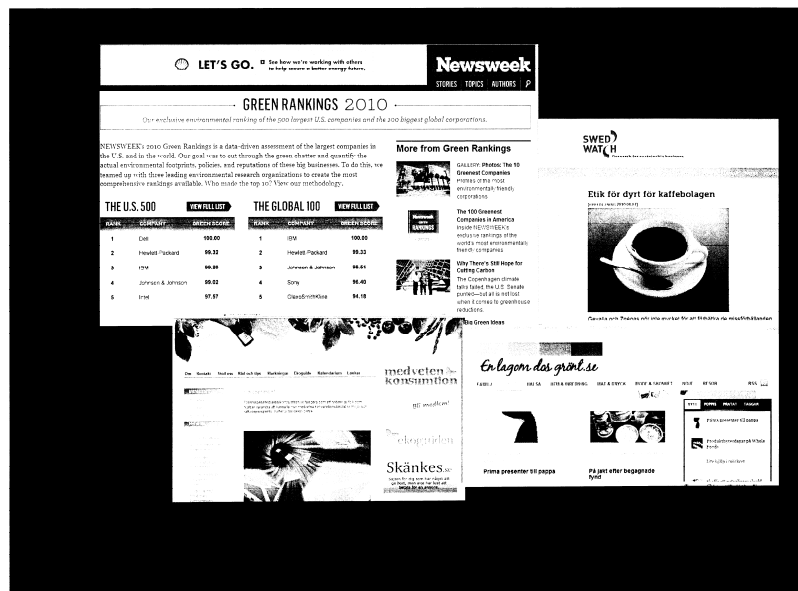

Konsekvenser

Reglering

Öppenhet

Mätbart

Bilder, Johan Hirschfeldt

Statlig styrning och ansvarsutkrävande

Johan Hirschfeldt

Rättslig tillsyn, medborgarkontroll och
politiskt ansvar – några reflexioner

1

Verktyg för statlig styrning

- Här anlägger jag ett brett perspektiv: Det avgränsas inte till endast frågor om konkret myndighetsstyrning, inte heller till endast formellt och direkt ansvarsutkrävande.
- I stället handlar det om innehållet i den något vidare "verktygslåda" som är relevant utifrån medborgarnas perspektiv – verktyg som kan stödja allmänhetens tillit till den offentliga verksamheten.

2

Ansvarsutkrävande m.m.

- Rättsligt ansvar
- Ekonomiskt ansvar
- Politiskt ansvar
- Annan ansvarsdiskussion
(medborgarkommissioner och media)

3

Rättsligt ansvar 1

- Straffrättsligt: tjänstefel, trolöshet mot huvudman etc.
- Förvaltningsrättsliga grundkrav, 1 kap. 9 § RF, jäv och bisyssleregler etc.
- Arbetsrättsligt: avskedande, disciplinärt ansvar (har myndigheten lagts ned eller anställningen eljest upphört är detta obrukbart!).

4

Rättsligt ansvar 2

- Vissa arbetsrättsliga beslut kan få funktion som en sorts indirekt ansvarsutkrävande.
- En generaldirektör får inte nytt förordnade eller måste lämna uppgiften som myndighetschef genom departementschefens och regeringens inskridande om det är nödvändigt för myndighetens bästa, jfr 33 § LOA
- "Försättande i disponibilitet", 31 § LOA
- En statlig arbetsgivare utövar, på sakliga grunder, omplaceringsrätten eller inskrider eljest mot en arbetstagare med stöd av arbetsledningsrätten.

5

Rättsligt ansvar 3

- Skadeståndsrättsligt ansvar dels för tjänstemannen i förhållande till staten(arbetstagarens ansvar är begränsat 4 kap. 1 § skadeståndslagen), dels för staten för fel bl.a. vid myndighetsutövning, tjänstefel och kränkningar i förhållande till enskilda (obs Europakonventionen).

6

Rättsligt ansvar 4

- Här finns uppgifter även för inspektions- och tillsynsmyndigheter, JO, JK, Riksrevisionen men också i några avseenden för regeringen, konstitutionsutskottet, finansutskottet och riksdagen.
- JOs kritikrätt kan historiskt härledas ur en rätt till åtalsunderlåtelse.
- JK: kritikrätt och skadereglering
- Enskildas skyldigheter och engagemang: Lex Sarah, whistleblowing m.m.

7

Rättsligt ansvar 5

- 4 kap. 11 § RF: En riksdagsledamot som dömts för brott och därigenom visat sig uppenbart olämplig för uppdraget kan av domstol skiljas från uppdraget. Här har vi under folkstyret ett direkt uttryck för maktdelning.
- Visst immunitetsskydd för riksdagsledamot, 4 kap. 12 § RF
- 13 kap. 3 § RF: ett begränsat juridiskt ansvar för statsråd när statsrådet begått sådant brott i utövningen av statsråd om som innebär grovt åsidosättande av tjänsteplikt .

8

Ekonomiskt ansvar

- Effektivitetsrevision
- Årlig revision
- Regeringens uppgifter
- Årsredovisningen för staten
- Riksrevisionens och konstitutionsutskottets uppgifter

9

Politiskt ansvar för statsråd

- Misstroendeförklaring, 13 kap. 4 § RF
- Avgång under hot om misstroendeförklaring
- Kabinettsfråga
- Konstitutionsutskottets granskning av statsrådets tjänsteutövning, 13 kap. 1 - 2 §§ RF
- Uppföljning och utvärdering, 4 kap. 8 § RF

10

Rättsligt ansvarsutkrävande har föreläsning 1

- Obs att en procedur för rättsligt ansvarsutkrävande *i praktiken* för en tid kan blockera procedurer för ett politiskt ansvarsutkrävande, såsom en KU-granskning, och även annan undersökning. Det kan bli en sorts "stand still"-situation där den granskningsutredning som måste föregå beslut hos KU inte kan slutföras i alla delar.

11

Rättsligt ansvarsutkrävande har föreläsning 2

- En brottsmisstänkt persons rätt att tåga måste respekteras, jfr art. 6 Europakonventionen, och det även i andra förfaranden. Brottsutredningen ska ha sin gång under förundersökningssekretess.
- Gammalt exempel: Skotten i Ådalen – både medborgarkommission och polisutredning.
- Aktuellt exempel: Den nu inledda förundersökningen i anledning av FOIs anmälan om misstanke om brott. Hur påverkar det annat ansvarsutkrävande?

12

Annan ansvarsdiskussion 1

- En svensk grundnorm: Fri åsiktsbildning, 1 kap 1 § RF
- Medias betydelse för att genom nyheter och opinion sätta också en ansvarsagenda: Carema, Saudiarabien-samarbetet och Invest Sweden
- Ansvarssystem för media, meddelarfrihet, källskydd och whistleblowing

13

Annan ansvarsdiskussion 2

- Undersöknings-, medborgar- och sanningskommissioner: en internationell undantagsföreteelse som är mer eller mindre lagreglerad.
- När och för vad?
- Vem tillsätter vilka?
- Hur och med vilka medel?
- Vad ska resultatet användas till?

14

Att analysera ansvarsfrågor

- Utvärdering mot best practice
- Analys av brister
- Analys av ansvarsfördelning: institutionellt, strategiskt och operativt
- Personellt
- Institutionellt
- Granskande (bakåtblickande; ansvarighet)
- Förslagsinriktat (framåtblickande; ansvar som norm)

15

Mera om legitimitet än legalitet

- Gäller det att bedöma om allt skötts eller inte skötts efter gällande föreskrifter så behövs inte någon medborgarkommission
- En medborgarkommission kan göra en värdering utifrån medborgarnas berättigade förväntningar på verksamheten. I detta ligger en ansvarsdiskussion inbyggd.
- Slutsats: Återhållsamt bruk och flexibel form!

16

2009/10:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Uppföljning av statens insatser för småskalig livsmedelsproduktion
2009/10:RFR2	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Svenska fiskbestånd med framtidsfokus
2009/10:RFR3	SOCIALUTSKOTTET Forskning som berör socialtjänstlagen och kompletterande regelverk
2009/10:RFR4	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets och Statens medicinsk-etiska råds öppna seminarium om en ny fosterdiagnostisk metod den 22 oktober 2009
2009/10:RFR5	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna seminarium om äldrefrågor den 26 november 2009
2009/10:RFR6	FÖRSVARsutskottet Försvarsutskottets offentliga utfrågning om Afghanistan
2009/10:RFR7	TRAFIKUTSKOTTET Pumplagen – uppföljning av lagen om skyldighet att tillhandahålla förnybara drivmedel
2009/10:RFR8	KULTURUTSKOTTET Kulturutskottets offentliga utfrågning om funktionshindrade och scenrummet
2009/10:RFR9	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna seminarium om socialtjänstlagen med fokus på dess utformning och tillämpning inom socialtjänsten den 28 januari 2010
2009/10:RFR10	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning om den senaste tidens stora tågförseningar den 18 februari 2010
2009/10:RFR11	KULTURUTSKOTTET Kulturutskottets offentliga utfrågning om jämställdhet och maktstrukturer inom kulturens område
2009/10:RFR12	CIVILUTSKOTTET Näringslivets självregleringsorgan – utvecklingen sedan 2003
2009/10:RFR13	TRAFIKUTSKOTTET Samhällsekonomisk kalkylering – referat från trafikutskottets seminarium den 12 november 2009

2010/11:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Uppföljning av ekologisk produktion och offentlig konsumtion
2010/11 RFR2	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Uppföljning av statens satsning på hållbara städer
2010/11 RFR3	CIVILUTSKOTTET, TRAFIKUTSKOTTET, MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Hållbara städer – med fokus på transporter, boende och grönområden
2010/11:RFR4	TRAFIKUTSKOTTET Offentlig utfrågning om vinterberedskapen inom järnvägstrafiken
2010/11:RFR5	FINANSUTSKOTTET Utvärdering av riksbankens penningpolitik och arbete med finansiell stabilitet 2005–2010 Engelska Evaluation of the Riksbank's monetary policy and work with financial stability 2005–10
2010/11:RFR6	KULTURUTSKOTTET Kulturutskottets offentliga utfrågning om barns och ungas rätt till kultur

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2011/12
2011/12:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft – En uppföljning	
2011/12:RFR2	UTBILDNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om forsk- nings- och innovationsfrågor	
2011/12:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft	
2011/12:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets seminarium om en nordisk same- konvention	
2011/12:RFR5	NÄRINGSUTSKOTTET eHälsa – nytta och näring	
2011/12:RFR6	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Frågeinstitutet som kontrollinstrument Volym 1 och 2	
2011/12:RFR7	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna utfrågning på temat Missbruks- och beroendevård – vem ska ansvara för vad? torsdagen den 24 november 2011	
2011/12:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg – En uppföljning	
2011/12:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 8 december 2011 om järnvägens vinterberedskap	
2011/12:RFR10	KULTURUTSKOTTET Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering	
2011/12:RFR11	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Kunskapsöversikt om nationella minoriteter	
2011/12:RFR12	UTBILDNINGSUTSKOTTET Rapporter från utbildningsutskottet Förstudie – utbildningsvetenskaplig forskning Breddad rekrytering till högskolan	
2011/12:RFR13	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av undantag från normalskattesatsen för mervärdesskatt	
2011/12:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter	
2011/12:RFR15	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Arbetsmarknadspolitik i kommunerna Del 1 Offentligt seminarium Del 2 Kunskapsöversikt	
2011/12:RFR16	NÄRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om life science-industrins framtid i Sverige	